

GABRIEL CHEVALLIER

LA POR

TRADUCCIÓ DEL FRANCÈS
DE PAU JOAN HERNÀNDEZ

BARCELONA 2009

QUADERNS CREMA

TÍTOL ORIGINAL *La peur*

Publicat per:

Quaderns Crema, S. A. U.
Muntaner, 462 - 08006 Barcelona
Tel. 934 144 906 - Fax 934 147 107
correu@quadernscrema.com
www.quadernscrema.com

© 2008 by le dilettante

© de la traducció, 2009 Pau Joan Hernández
© de la il·lustració de la coberta, Historial de la Grande Guerre,
Péronne (Somme)
© d'aquesta edició, 2009 by Quaderns Crema, S. A. U.

Tots els drets reservats:
Quaderns Crema, S. A. U.

ISBN: 978-84-7727-464-3
DIPÒSIT LEGAL: B. 12 456 - 2009

AIGUADEVIDRE *Gràfica*
QUADERNS CREMA *Composició*
ROMANYÀ-VALLS *Impressió i relligat*

PRIMERA EDICIÓ *març de 2009*

Sota les sancions establertes per les lleis,
queden rigorosament prohibides, sense l'autorització
per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o
parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic
o electrònic, actual o futur—inclouent-hi les fotocòpies i la difusió
a través d'Internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta
edició mitjançant lloguer o préstec públics.

EL CARTELL

El perill d'aquestes comunitats (els pobles), basades en individus característics d'un mateix tipus, és l'embrutiment incrementat gradualment per l'herència, el qual segueix tanmateix l'estabilitat com si en fos l'ombra.

NIETZSCHE

El foc covava ja als baixos fons d'Europa, mentre França, la despreocupada França dels vestits femenins lluminosos, els barrets de palla i els pantalons de franel·la, tancava les maletes per marxar de vacances. El cel era d'un blau sense núvols, d'un blau optimista, feia una calor terrible: l'única cosa que es podia témer era una sequera. Devia fer més bo al camp o a la platja. Les terrasses dels cafès feien olor d'absenta fresca i els gitanos hi tocaven *La vídua alegre*, que feia furor. Els diaris anaven plens dels detalls d'un gran procés judicial que acaparava l'atenció de tothom; es tractava de saber si Henriette Caillaux, a qui alguns anomenaven «Caillaux (quallades) de sang», seria exculpada o condemnada, si el grandiloqüent Labori, el seu advocat, i el seu marit, aquell petit Borja amb americana, caravermell i furibund, que durant un cert temps ens havia governat (ens havia salvat, segons deien alguns), triomfarien.¹ Ningú no hi veia més enllà. Els trens anaven curulls de passatgers, i les taquilles de les estacions expedien bitllets circulars: dos mesos de vacances en perspectiva per a la gent rica.

¹ [L'esposa de Joseph Caillaux, ministre de Finances francès, va a assassinar, el 1914, el director del diari Le Figaro].

Un cop i un altre, enormes llamps van traçar ziga-zagues en aquell cel tan pur: Ultimatum... Ultimatum... Ultimatum... Però França va dir, tot contemplant els núvols que s'amuntegaven a l'Est: «En tot cas, serà allà que descarregarà la tempesta».

Esclata un tro en l'aire lleuger de l'Île-de-France. El llamp colpeix el ministeri d'Afers Exteriors.

Prioritat! El telègraf funciona sense descans, per raons d'Estat. Les oficines de Correus transmeten despatxos xifrats que porten el segell d'«Urgent».

Pengen el cartell a tots els ajuntaments.

Els primers crits: el cartell!

El carrer s'atropella, el carrer arrenca a córrer.

Els cafès es buiden, les botigues es buiden, els cinemes, els museus, els bancs, les esglésies, els pisos de solter, les comissaries es buiden.

Tot França és davant el cartell i llegeix:

LLIBERTAT, IGUALTAT, FRATERNITAT
MOBILITZACIÓ GENERAL

Tot França, aixecant-se de puntetes per veure el cartell, compacta, fraternal, regalimant suor sota el sol que l'atordeix, repeteix: «La Mobilització», però sense comprendre.

Una veu en la multitud, com un petard: *És la guerra!*

Aleshores, França sencera es posa a giravoltar, es precipita a través d'avingudes massa estretes, de pobles i de camps: la guerra, la guerra, la guerra...

Eh! Els d'allà: la guerra!

Els guàrdies rurals amb els seus tambors, els campanars, els vells campanars romànics, els esvelts campanars gòtics, amb les seves campanes, anuncien: la guerra!

Els sentinelles presenten armes davant les garites trico-

lors. Els alcaldes se ceneixen la faixa. Els prefectes es vesteixen d'uniforme. Els generals apleguen el seu geni. Els ministres, tots trasbalsats, tots irritats, es posen d'acord. La guerra, és inaudit!

Els empleats de banca, els saltataulells, els obrers, les modistes, els mecanògrafs, els mateixos conserges, no es poden quedar quiets al seu lloc. Tanquem! Tanquem! Es tanquen les finestretes, les caixes fortes, les fàbriques, els despatxos. S'abaixen les persianes metàl·liques. Anem a veure-ho!

Els militars adquireixen una gran importància i somriuen davant les aclamacions. Els oficials de carrera es diuen: «Ha arribat el moment: s'ha acabat això d'estar-se florint en graus subalterns!».

Als carrers que formiguegen, homes i dones, agafats dels braços, arrenquen una gran farandola atordidora, sense sentit, perquè és la guerra, una farandola que dura una part de la nit que segueix aquest dia extraordinari en què han enganxat el cartell a les parets dels ajuntaments.

Comença com una festa.

Només els cafès continuen oberts.

I encara se sent l'olor d'absenta fresca, l'olor de temps de pau.

Algunes dones ploren. ¿És el pressentiment d'una desgràcia? ¿Són els nervis?

La guerra!

Tothom s'hi prepara. Tothom hi va.

¿Què és la guerra?

Ningú no en sap res...

La darrera guerra data de fa més de quaranta anys. Els escassos testimonis que en queden, assenyalats per una medalla, són vells que repapiegen, que el jovent evita i que fan bon paper als Invàlids. La guerra del setanta no la vam

perdre, pensen els francesos, per manca de valor, sinó perquè Bazaine va ser un traïdor. Ah! Si no hagués estat per Bazaine...²

En temps més recents, hem sentit a parlar d'algunes guerres llunyanes. La dels anglesos i els bòers, per exemple. Aquesta, la coneixem sobretot per les caricatures de Caran d'Ache i els gravats de les revistes il·lustrades. El valent president Kruger va oferir una magnífica resistència, l'admiràvem i desitjàvem que triomfés, per fer la guitza als anglesos, que van cremar Joana d'Arc i van martiritzar Napoleó a Santa Helena. Després, la guerra russo-japonesa, Port Arthur. Sembla que aquests japonesos són soldats temibles; van derrotar els cèlebres cosacs, els nostres aliats, encara que cal dir que aquests no disposaven de vies fèrries. Les guerres colonials no ens semblen gaire perilloses. Ens porten al pensament expedicions als límits del desert, tendes àrabs saquejades, els barnussos vermells dels espanyols,³ moros que disparen a l'aire els trets dels seus fusells damasquinats i parteixen al galop dalt de cavalls menuts aixecant núvols de sorra daurada. Pel que fa a les guerres balcàniques, providència dels reporters, no ens han trasbalsat gaire. Habitants com som del centre d'Europa, convençuts de la superioritat de la nostra civilització, considerem que aquelles regions estan habitades per gent de baixa condició. Les seves guerres ens semblen batusses de brètols als descampats dels suburbis.

No hauríem pensat mai en la guerra. Per imaginar-la, ens hem de remetre a la Història, al poc que en sabem. I

² [Achille Bazaine, mariscal francès, cap de l'exèrcit del Rin durant la guerra francoprussiana. Va capitular a Metz, fet pel qual se'l va considerar un traïdor i va ser condemnat a vint anys de presó. Va fugir a Espanya, on va prendre part en les guerres carlines].

³ [Soldats de cavalleria de l'exèrcit francès d'Algèria].

la Història ens tranquil·litza. Hi trobem tot un passat de guerres brillants, de victòries, de frases històriques, animat per una galeria de figures curioses i cèlebres: Carles Martell, Carlemany, sant Lluís instal·lat al peu d'un roure en tornar de Palestina, Joana d'Arc que expulsa de França els anglesos, aquell hipòcrita de Lluís XI que fica la gent a la garjola tot besant les seves medalles, el galant Francesc I: «Tot s'ha perdut, excepte l'Honor!»; Enric IV, cínic i bon jan: «París bé val una missa!»; Lluís XIV, majestuós, prolífic en bastards, tots els nostres reis faldillers i patrioters, els nostres revolucionaris eloqüents, i Bayard, Jean Bart, Condé, Turenne, Moreau, Hoche, Masséna... I per damunt de tot, el gran miratge napoleònic, on el genial cors es mostra a través del fum dels canons, vestits amb el seu uniforme sever, enmig dels seus mariscals, dels seus ducs, els seus prínceps, els seus reis escarlates i tots emplomallats.

És veritat que, després d'haver trasbalsat Europa durant segles amb la nostra turbulència, hem envellit i ens hem tornat pacífics. Però si ens busquen, ens troben... Cal anar a la guerra, la sort ja ha estat tirada! No tenim por, hi anirem! Encara som els francesos, nosaltres, ¿oi que sí?

Els homes són estúpids i ignorants. D'aquí ve tota la seva misèria. En comptes de reflexionar, es creuen el que els expliquen, el que els ensenyen. Es trien caps i amos sense jutjar-los, amb un gust funest per l'esclavatge.

Els homes són xais. Això és el que fa possibles els exèrcits i les guerres. Moren víctimes de la seva estúpida docilitat.

Quan un ha vist la guerra com acabo de veure-la jo, es pregunta: «¿Com és possible que una cosa com aquesta hagi estat acceptada? ¿Quin traçat de fronteres, quin honor na-

cional ho pot legitimatge? ¿Com és possible disfressar d'ideal el que és pur bandidatge i fer-lo admetre?».

Van dir als alemanys: «Endavant cap a la guerra fresca i joiosa! *Nach Paris*⁴ i Déu amb nosaltres per la grandesa d'Alemanya!». I els bons alemanys pacífics, que sempre s'ho agafen tot seriosament, es van llançar a la conquesta, es van transformar en bèsties ferotges.

Van dir als francesos: «Ens ataquen. És la guerra del Dret i de la Revenja. Cap a Berlín!». I els pacífics francesos, que mai no s'agafen res seriosament, van deixar de banda els seus somiejos de petits rendistes per anar a combatre.

I el mateix va passar amb els austríacs, els belgues, els anglesos, els russos, els turcs i després els italians. En una setmana, vint milions d'homes civilitzats, dedicats a viure la vida, a estimar, a guanyar diners, a preparar el futur, van rebre la consigna de deixar-ho tot de banda per anar a matar altres homes. I aquests vint milions d'individus van acceptar aquesta consigna perquè els havien convençut que allò era *el seu deure*.

Vint milions, tots de bona fe, tots d'acord amb Déu i amb el seu príncep... Vint milions d'imbècils... Com jo!

O més aviat no, perquè jo no vaig creure en aquest deure. Ja als dinou anys, no trobava que hi hagués grandesa a clavar una arma al ventre d'un altre home i alegrar-se de la seva mort.

Però, tot i això, hi vaig anar.

¿Perquè hauria estat difícil fer una altra cosa? Aquesta no és la veritable raó, i no m'he de presentar millor del que sóc. Hi vaig anar en contra de les meves conviccions, però completament de grat, no per ganes de lluitar, sinó per curiositat, per veure.

⁴ 'A París'.

A través de la meva conducta, m'explico la de molts altres, sobretot a França.

En poques hores, la guerra ho va trasbalsar tot, va escampar arreu aquella aparença de desordre que tant plau als francesos. Es posen en marxa sense odi, però atrets per l'aventura de la qual ho poden esperar tot. Fa bon temps. Realment, va d'allò més bé que la guerra caigui a començament d'agost. Els petits empleats són els més bel·licosos: en comptes de quinze dies de vacances, vet aquí que en podran tenir uns quants mesos, a costa d'Alemanya, i encara veuran món.

Una gran mescladissa d'indumentàries, de costums i de classes socials, una fanfàrria de clams, una gran barreja de begudes, l'impuls donat a les iniciatives individuals, una necessitat de trencar les coses, de saltar els marges i violar les lleis van fer, al principi, acceptable la guerra. Es va confondre amb la llibertat i se'n va acceptar la disciplina tot creient que no n'hi havia.

Per damunt de tot, regnava una atmosfera que era alhora de fira, de revolta, de catàstrofe i de triomf, un gran trasbals de l'ordre de les coses que embriagava. S'havien canviat els trajectes quotidians de la vida. Els homes deixaven de ser empleats, funcionaris, assalariats, subordinats, per convertir-se en exploradors i conqueridors. O, si més no, això és el que creien. Somniaven el Nord com una Amèrica, una pampa, una selva verge, Alemanya com un banquet, somniaven províncies devastades, barrils foradats, ciutats incendiades, el ventre blanc de les dones rosses de Germània, botins immensos i tot allò de què la vida habitualment els privava. Tothom confiava en el seu destí i si pensava en la mort era per als altres.

En resum, la guerra no es presentava malament sota els auspicis del desordre.

A Berlín, els causants de tot plegat apareixen als balcons dels palaus, vestits amb uniforme de gala, amb el posat que s'escau que siguin immortalitzats els grans conqueridors.

Els que llancen contra nosaltres dos milions de fanàtics armats amb canons de tir ràpid, metralladores, fusells de repetició, granades, avions, química i electricitat, resplesdeixen d'orgull. Els que han donat el senyal de la matança somriuen a la seva futura glòria.

Aquest és el moment en què caldria disparar la primera —i l'única— ràfega de metralladora contra aquest emperador i els seus consellers, que es creuen forts i sobrehumans, àrbitres dels nostres destins, i que no són res més que miserables imbècils. La seva vanitat d'imbècils duu el món a la perdició.

A París, els que no han sabut evitar tot plegat i es veuen sorpresos i superats per la situació i comprenen que no n'hi ha prou amb discursos, s'agiten, es fan consultes els uns als altres, es reuneixen, preparen a corre-cuita comunicats tranquil·litzadors i llancen la policia contra el fantasma de la revolució. I la policia, plena de zel com sempre, atonyina, actua enèrgicament contra aquells que no es mostren prou entusiastes.

A Brussel·les, a Londres, a Roma, els que se senten amenaçats fan recompte de les forces en presència, sospesen les possibilitats i escullen un bàndol.

I, per culpa d'haver-se cregut el que ensenyen els emperadors, els legisladors i els bisbes en els seus codis, manuals i catecismes, els historiadors en les seves històries, els ministres a la tribuna, els professors a les escoles i la gent com cal als salons, milions d'homes formen ramats innumbrables que pastors amb galons menen cap als escorxadors al so de les bandes de música.

En pocs dies, la civilització és anorreada. En pocs dies, els caps han fet fallida. Perquè el seu paper, l'únic important, era precisament evitar això.

Si nosaltres no sabíem cap a on anàvem, ells, si més no, haurien hagut de saber cap a on estaven portant les seves nacions. Un home té dret de ser estúpid per compte propi, però no per compte dels altres.

El 3 d'agost a la tarda, recorro la ciutat en companyia de Fontan, un company de la meva edat.

A la terrassa d'un cafè del centre, una orquestra ataca *La Marsellesa*. Tothom es posa dempeus i es descobreix. Tothom, menys un home desnerit, vestit amb modèstia, amb el rostre trist sota el barret de palla, que roman sol en un racó. Un dels presents el descobreix, es precipita cap a ell i, d'una manotada, li fa volar el barret. L'home empal·lideix, arronsa les espatlles i replica: «Bravo! Valent ciutadà!». L'altre li exigeix que s'aixequi. S'hi nega. Alguns curiosos s'acosten, els envolten. L'agressor continua: «Insulta vostè el país i no penso tolerar-ho!». L'homenet, ara molt pàl·lid, però obstinat, contesta: «Considero que estan ofenent la raó i no he dit res. Sóc un home lliure i em nego a saludar la guerra!». Una veu crida: «Trenqueu-li la cara, a aquest covard!». Hi ha empentes a la part del darrere, s'aixequen bastons, es tomben taules, es trenquen gots. En un instant, s'aplega una autèntica gentada. Els de les últimes files, que no han vist res, informen els nouvinguts: «És un espia. Ha cridat: Visca Alemanya!». La indignació somou la multitud, la precipita endavant. Se sent soroll de cops sobre un cos, crits d'odi i de dolor. Finalment, el propietari intervé, amb el tovalló al braç, i aparta la gent. L'homenet, que ha caigut de la cadira, jeu entre les escopinades i les

puntes de cigar dels parroquians. Té el rostre tumescent, irreconeixible, amb un ull tancat i negre; un rajolí de sang li regalima del front i un altre de la boca oberta i inflada; respira amb dificultat i no es pot aixecar. El propietari crida dos cambres i els mana: «Traieu-lo d'aquí!». L'arrosseguen una mica més enllà, a la vorera, on l'abandonen. Però un dels cambres torna enrere, s'inclina i el sacseja amb posat amenaçador: «Ep, ¿i la teva consumició?». Com que el pobre home no contesta, l'escorcolla, li treu un grapat de xavalla de la butxaca de l'armilla i el compta, tot prenent per testimoni la multitud: «Aquest porc volia marxar sense pagar!». Tothom l'aprova: «Aquests individus són capços de tot!». «Sort que l'hem desarmat!». «¿Anava armat?». «Ha amenaçat la gent amb el seu revòlver». «Massa bons que som a França!». «Els socialistes fan el joc a Alemanya: no n'hem de tenir cap pietat!». «Els suposats pacifistes són uns bergants. Aquesta vegada, les coses no aniran com al setanta!».

Per celebrar aquesta victòria, es reclama de nou *La Marsellesa*. Tothom l'escolta tot mirant l'homenet ensangonat i brut, que gemega feblement. Observo a prop meu una dona pàl·lida i bella, que murmura al seu company: «Aquest espectacle és horrible. Aquest pobre home ha tingut coratge...». Ell li contesta: «Un coratge de ximple. No es pot anar en contra de l'opinió pública».

Dic a Fontan:

—Vet aquí la primera víctima de la guerra que veiem.

—Sí—fa ell amb aire somniador—, hi ha molt d'entusiasme!

Sóc testimoni silenciós del gran frenesí.

D'un dia per l'altre, els civils disminueixen, es con-

verteixen en soldats precipitadament equipats, que recorren la ciutat per gaudir de les seves últimes hores i deixar-se admirar i que no estan per brots d'ençà que hi ha guerra. A la nit, els que han begut massa increpen els vianants, prenent-los per alemanys. Els vianants hi veuen un bon senyal, i aplaudeixen.

Pertot arreu se senten marxés guerreres. Els senyors grans enyoren la seva joventut, els nens detesten la seva, i les dones es lamenten de no ser més que dones.

Vaig a barrejar-me amb la multitud que omple els voltants de les casernes, les casernes sòrdides que s'han convertit en els acumuladors de l'energia nacional. En veig sortir els regiments que van al front. La multitud els envolta, els estreny, els cobreix de flors i els embriaga. Cada fila arrossega raïms de dones delirants, escabellades, que ploren i que riuen, i ofereixen la cintura i el pit als herois, com a la pàtria, que besen els rostres humits dels rudes homes d'armes i criden un odi cap a l'enemic que les desfigura.

Veig desfilar els genets, aristòcrates de l'exèrcit. Els feixucs cuirassers, el tors dels quals enlluerna sota el sol, massa irresistible quan es llança a la càrrega. Els dragons, semblants a ells amb els seus cascos emplomallats, les seves llances i les seves oriflames de justadors de l'Edat Mitjana dirigint-se al torneig. Els caçadors, que giravolten i fan cabrioles amb els seus vestits blau clar, els caçadors lleugers de les posicions avançades, que sorgeixen d'un replec del terreny per destrossar amb els sabres un destacament o per ocupar per sorpresa un poble. El pas de l'artilleria fa tremolar les cases; es diu que les peces de 75 disparen vint-i-cinc cops per minut i encerten l'objectiu de ple al tercer obús. Tothom mira amb respecte la boca silenciosa dels petits monstres que d'aquí a pocs dies trossejaran divisions senceres.

Els zuaus i els colonials, colrats, tatuats, braus, que no dobleguen l'esquena sota el pes de les enormes motxilles i que exageren els seus rictus d'individus deshonestos, obtenen un èxit enorme. Tothom pensa que són bandits, que no donaran quarter: inspiren confiança. I vet aquí els negres, que es distingeixen de lluny amb les dents blanques destacant als rostres foscos, els negres puerils i cruels, que decapiten els adversaris i els tallen les orelles per fer-se'n amulets. Aquest detall fa goig. Els bons dels negres! Els donen a beure, els estimen, a tothom li agrada aquella olor forta, aquella olor exòtica d'Exposició que sura en l'aire al seu pas. I ells estan contents, contents d'haver merescut de cop i volta l'amistat dels homes blancs i perquè s'imaginen la guerra com una bambula del seu país.

Les estacions són inaccessibles. Els seus voltants semblen campaments, de tan plens com són de pavellons, de tropes que esperen el seu torn per ficar-se als combois aturats a les andanes. Les estacions són cors als quals aflueix tota la sang del país, que bombegen a plenes artèries, a plenes vies fèrries, cap al nord i l'est, on els homes pul·lulen com glòbuls vermells, el color dels seus pantalons. Els vagons mostren, escrites amb guix, aquestes paraules: «Destinació: Berlín». Els trens surten cap a l'aventura i cobreixen els camps de clams, encara més alegres que no bel·licosos. A tots els passos a nivell hi ha crits que els responen i mocadors que s'agiten. Semblen trens en viatge de plaer, de tan bojós i inconscients com són els homes que hi viatgen.

A tot Europa, des dels confins de l'Àsia, exèrcits convençuts de combatre per una bona causa i de vèncer s'han posat en camí amb la impaciència de mesurar-se amb l'enemic.

¿Qui té por? Ningú! Ningú encara...

Vint milions d'homes, que cinquanta milions de dones han cobert de flors i de petons, s'afanyen cap a la glòria, entre cançons nacionals que canten a plens pulmons.

Els esperits estan ben drogats. La guerra va per bon camí. Els estadistes en poden estar orgullosos!